

О. М. Дуплійчук, Житомирський державний університет імені Івана Франка

ПРОЕКТНО-КОМУНІКАТИВНА ТЕХНОЛОГІЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА

Дуплійчук О. М.

Проектно-комунікативна технологія як складова професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя-філолога

У статті обґрунтовується необхідність категоріального аналізу поняття "проектно-комунікативна технологія"; встановлюється співвідношення між проектною технологією та комунікативною технологією; визначаються та аналізуються їх спільні риси. На основі проведеного контент-аналізу визначається зміст поняття «проектно-комунікативна технологія», яке підсумовує різні підходи до розуміння сутності досліджуваної технології в професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя-філолога.

Ключові слова: проектна технологія, комунікативна технологія, проектно-комунікативна технологія, професійно-педагогічна підготовка, вчитель-філолог.

Дуплійчук О. Н.

Проектно-коммуникативная технология как составляющая профессионально-педагогической подготовки будущего учителя-филолога

В статье обосновывается необходимость категориального анализа понятия "проектно-коммуникативная технология"; устанавливается соотношение между проектной технологией и коммуникативной технологией; определяются и анализируются их общие черты. На основе проведенного контент-анализа определяется содержание понятия "проектно-коммуникативная технология", которое подытоживает разные подходы к пониманию сущности исследуемой технологии в профессионально-педагогической подготовке будущего учителя-филолога.

Ключевые слова: проектная технология, коммуникативная технология, проектно-коммуникативная технология, профессионально-педагогическая подготовка, учитель-филолог.

Традиційні положення сучасної системи освіти, основним орієнтиром яких є формування знань, теоретичних навичок і вмінь, потребують перегляду у

зв'язку з соціально-економічними перебудовами в сучасному соціумі, які в свою чергу вносять зміни і дозволяють виникнути інноваціям в освіті.

Очевидно, сьогодні однією з проблем освіти є її надмірна теоретизованість, адже учні тільки пізнають істини, що представлені результатами досліджень різних наук. Практичне ж застосування і апробація цих істин не є завданням сучасної освіти, що і відмічається дослідниками в останнє десятиліття як суттєвий недолік традиційної освіти.

Необхідною передумовою професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя-філолога є прогнозування бажаних результатів навчання. У нашому випадку образом такого результату є одночасно застосування технологічного підходу в підготовці майбутнього студента-філолога та готовність вчителя до використання проектно-комунікативних технологій в своїй професійно-педагогічній діяльності.

Сьогодні різні сторони *технологічного підходу* до навчання активно досліджуються як вітчизняними (В.П. Беспалько, Г.А. Бордовський, В.А. Глуздов, В.В. Гузеєв, Л.В. Загрекова, Н.М. Зверєва, В.А. Извозчиков, М.В. Кларін, С.А. Маврін, В.Н. Максимова, Т.В. Машарова, Г.К. Селевко, В.О. Сластьонін), так і зарубіжними (Л.Андерон, Дж. Блок, Б. Блум, Т. Гилберт, Н. Гронлаунд, Р. Мейджор, А. Ромишовскі, Т. Сакамото) вченими. Філософський аспект технологізації людської діяльності розкривається в роботах І.Г. Іконникової, А.А. Касьяна, Е.Д. Клементьєва, В.Ю. Якобца. Психологічні аспекти технологічного підходу вивчені вченими-психологами В.А. Гуружаповим, Н.Ф. Тализіної, І.С. Якиманської та ін..

На думку вчених, технологічний підхід в педагогіці реалізується через розробку навчального середовища і технологій, що передбачають виявлення принципів, прийомів оптимізації педагогічного процесу, що забезпечує отримання наперед визначених результатів [1].

Виходячи із специфіки філології, саме технологічне забезпечення професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя-філолога, на думку вчених Калініної Л.В та Самойлюкевич І.В, корелює з основним

методологічним принципом Ради Європи: методи, що використовуються у вивченні, викладанні та дослідженні мов, мають розглядатися з точки зору їх найбільшої ефективності для досягнення цілей, узгоджених із потребами учнів в їх соціальному контексті [2, с. 141].

Дотримання цього фундаментального принципу неухильно приводить до великої різноманітності методів і засобів навчання. Вчені підкреслюють, що сучасний підхід, який запроваджується Радою Європи, базується на комунікативних потребах учнів та використанні засобів і методів, які допоможуть учням задовольняти ці потреби, і які відповідають їх характеристикам як учнів [3].

У відповідності з ідеєю О.М. Леонтьєва про вплив «ієрархії діяльностей» на формування особистості вчителя, у професійно-педагогічній підготовці найбільш перспективним, нами вважається, представлення навчальних проектно-комунікативних технологій, що реалізується як підпорядкованість, ієрархія навчальної, комунікативної, проектної діяльності і сприяє глибокому розумінню комплексної різноманітності сфери мовної освіти через призму технологізації.

Слід також підкреслити, що підготовка вчителя-філолога до виконання своїх професійних функцій безпосередньо визначається ступенем оволодіння ним системою загальнопедагогічних вмінь, які, поряд зі знаннями, входять в загальну структуру педагогічної діяльності. Передовими професійно значимими вміннями в нашому дослідженні є проектні і комунікативні вміння, які реалізуються в професійно-педагогічній діяльності вчителя-філолога як предметника, дослідника та культуромовної особистості. На основі аналізу літератури та проведеної дослідної роботи вважаємо, що сформульовані професійні вміння являють собою основні компоненти проектно-комунікативних технологій та є змістовими орієнтирами для організації професійно-педагогічної підготовки висококваліфікованих учителів-філологів на мовних факультетах ВНЗ.

Оскільки поняття «проектно-комунікативна технологія» є базовим у нашому дослідженні, вважаємо за необхідне визначити його місце в структурі професійно-педагогічної підготовки вчителя-філолога та конкретизувати його сутність. З метою створення єдиного робочого визначення цього поняття і, враховуючи неоднорідність трактувань його категорій було використано контент-аналіз визначень «проектна технологія» та «комунікативна технологія» як основний метод дослідження.

Дослідження виявило різноманітність підходів у змістовому розгляді аналізованих понять та довело складність їх утворення.

В психолого-педагогічній літературі і наукових дослідженнях відмічається використання авторами різних термінів відносно поняття «проектна технологія». Певне коло вчених розглядають зазначений термін в рамках проектного навчання (А.М. Берестовський, О.І.Гридасова, Є.С. Полат, Г.К. Селевко, І.М. Степанова та ін.), інші науковці ототожнюють його з «методом проектів» (Л.А. Баядурова, І.М. Бухтиярова, С.І. Горлицька, В.В. Гузеєв, Ю.В. Киримова, І.Б. Морозлі, М.С Трубицина, Г.А. Федорова, Т.В. Шапошникова та ін.).

Так, наприклад, Є.С. Полат визначає *проектну технологію* як сукупність послідовних прийомів пізнавальної діяльності, що дозволяє реалізувати на практиці метод проектів з урахуванням його особливостей.

Аналіз визначень проектної технології свідчить про відсутність чіткої парадигми їх використання серед науковців, ілюстрацією чого є використання відносно нового поняття "проектна технологія" поряд з вже традиційним терміном "метод проектів", де останній розуміється контекстно як метод (Г.Г. Ващенко, М.Л. Пелагейченко, С.А. Пилюгіна, Є.С. Полат, І.А. Сасова, Дж. Рамен – метод позакласної роботи), технологія навчання (О.М. Коберник, К.М. Мелашенко, В.К. Сидоренко, О.В. Хуторський, І.Д. Чечель), або навіть вид навчання (Robert T. Howell, Р.А. Галустов, Н.І. Зубов.)

Таким чином, визначаючи концепти «метод проектів» та «проектна технологія» як тотожні, з нашої точки зору, даний педагогічний феномен

тракується як педагогічна технологія, в якій основне навантаження по реалізації функції навчання виконує *навчальний проект* як безпосередній результат, отриманий при вирішенні практично значимої проблеми і представляється у вигляді засобу навчання студентів, де вчитель виконує функцію управління засобом навчання, а також стимулювання і координації діяльності учнів. У зв'язку з цим, в межах нашого дослідження, ми вважаємо доцільним трактувати поняття «метод проектів», «проектна технологія» і «проект» як синонімічні.

В рамках контент-аналізу нами було виділено категорійні ознаки проектно-комунікативної технології та проаналізовано поширеність їх використання в педагогічній літературі, зокрема у вищезазначених визначеннях; було визначено тему, завдання та гіпотезу контент-аналізу; складено вибірку. **Тема:** проектно-комунікативна технологія. **Завдання:** сформулювати обґрунтоване визначення проектно-комунікативної технології. **Гіпотеза:** проектно-комунікативна технологія – це продуктивна технологія самостійної навчальної діяльності, що реалізує творчий технологічний підхід до професійно-педагогічної підготовки. **Вибірка:** 24 визначення поняття "проектна технологія" та 17 визначень поняття «комунікативна технологія» різних вітчизняних та зарубіжних авторів.

Дослідження виявило суперечливість поглядів на розуміння першого аналізованого поняття «*проектна технологія*»: частина вчених (О.О. Тюріна, Л.В. Голікова, Л.О. Теплоухова, Л.В. Циганова, Н.Ф. Коряковцева) вважають її педагогічною технологією (29,1%), інша частина (І.І. Скворцова, В.О. Логвін, Н.І. Полісун, Р.А. Галустов, Н.І. Зубов) – системою навчання (20,8%). Проектну технологію як спосіб організації педагогічної діяльності розглядають 12,5% авторів (І.А. Сасова, С.М. Ящук, М.Ю. Бухаркіна та ін..).

В рамках контент-аналізу виявлено, що в основі проектної технології покладена ідея взаємодії в навчальній групі під час навчального процесу, ідея взаємного навчання, при якому суб'єкти навчання беруть на себе не тільки індивідуальну, але й колективну відповідальність за вирішення навчальних

задач. В цьому сенсі проектна технологія представляє собою одну із *інтерактивних, соціально-орієнтованих педагогічних технологій*, основу на моделюванні соціальної взаємодії в малій групі в ході навчального процесу.

Таким чином, проектна технологія дозволяє актуалізувати навчально-пізнавальну діяльність і активізувати учня як суб'єкта даної діяльності, реалізувати його особистий потенціал. Це створює умови для розвитку автономії і креативності учня, забезпечує продуктивний характер навчальної діяльності і продуктивність навчального процесу в цілому.

Більшість вчених стверджує, що проектна технологія основана на дослідницькій діяльності учня, пов'язаної з вирішенням певного проблемного завдання і направленої на оволодіння методологією пізнання і дослідження реальної дійсності. Як підкреслює Н.Ф. Коряковцева, саме оволодіння способами навчально-пізнавальної діяльності (вирішення проблемних задач, самостійного творчого пошуку шляхів і засобів, рефлексивного аналізу і самооцінки процесу і результату) засобами спільного створення конкретного проекту складає суть даної технології.

Таким чином, на основі проведеного нами аналізу педагогічної літератури, підсумовуючи різні точки зору на сутність категорії "проектна технологія" та узагальнюючи досвід науковців, що займалися цією проблемою, визначаємо *проектну технологію як інтерактивну, соціально-орієнтовану педагогічну технологію, що реалізує професійно значимі вміння і орієнтована на здобуття нових знань при вирішенні практично значимої проблеми, що завершується реальним практичним результатом.*

Наступний етап контент-аналізу поняття «проектно-комунікативна технологія» полягав у дефініції другої досліджуваної категорії «**комунікативна технологія**», в основі якої лежить розуміння комунікативності, яку Є.І. Пассов пропонує розуміти в якості категорії методики як науки [4, с. 27]. Таку ж думку розвивають В.Г. Костомаров та О.Д. Митрофанова, вважаючи, що «без комунікативності немає сучасної методики» [5, с. 27].

Контент-аналіз досліджуваного поняття виявив, що незважаючи на поширеність терміну «комунікативна технологія» в науковій літературі, практично не розкривається його психолого-педагогічний зміст.

Більшість вчених (О. Бойко, І.В. Арендачук, В.О. Мойсеєв, А.Р. Беялова та ін..) розглядають комунікативну технологію як *вид соціальної технології*, що виникає в результаті інформаційного обміну під час процесу спілкування (32,3%).

Інша група дослідників (Н.Н. Васильєва, О.Л. Семенова, Т.В. Кондрацька та ін..) визначають комунікативну технологію як систему, що є результатом цілеспрямованої людської діяльності, яка створюється для вирішення завдань в комунікативній сфері (17,6%). Так, за Н.Н. Васильєвою, міжкультурна комунікативна технологія – гнучка, мобільна, відкрита система, що сприяє оволодінню студентами стратегіями і тактиками самостійного набуття особисто-значимих знань, спонукає до активного пошуку особистого сенсу, цінностей міжкультурного комунікативного досвіду на основі імпліцитного і експліцитного діалогу, рефлексії і культурного саморозвитку.

Як засіб та інструмент пізнання комунікативну технологію трактують ще 11,8% авторів відповідно.

Контент-аналіз досліджуваного поняття, дозволив визначити *комунікативну технологію як інтерактивну, соціально-орієнтовану технологію навчання, що дозволяє спроектувати процес навчальної взаємодії як модель процесу спілкування, який обумовлює комунікативно-мотивовану поведінку вчителя і учнів під час заняття і, передбачає об'єктивний контроль якості досягнення поставлених дидактичних цілей.*

Керуючись наведеними вище міркуваннями з приводу дефініції досліджуваного поняття, ми підтримуємо думку тих дослідників, які вважають, що в основі комунікативної технології лежить процес спілкування.

Однак, на думку Є.С. Полат, «щоб сформувати комунікативну компетенцію поза мовним оточенням, недостатньо наситити урок умовно-комунікативними або комунікативними вправами, що дозволяють вирішувати

комунікативні задачі. Важливо надати учням можливість мислити, вирішувати будь-які проблеми, що породжують думки, розмірковувати над можливими шляхами вирішеннями цих проблем, з тим, щоб учні акцентували увагу на змісті свого висловлювання, щоб в центрі уваги була думка, а мова виступала в своїй прямій функції - формування та формулювання цих думок» [6, с. 5].

Ми вважаємо, що саме проектно-комунікативні технології є таким «провідником» і дозволяють творчо осмислювати навчальний матеріал, що пропонується вчителем в різноманітних вправах і активізувати розумову діяльність учнів, що користуються різними мовними засобами для її оформлення.

Порівняльний аналіз «проектної технології» та «комунікативної технології» дозволив встановити певні спільні риси зазначених технологій: інтерактивність; продуктивний характер (конструктивність); соціально-особистісний характер; направленість на створення особистісного навчального продукту; творчий (дослідницький) підхід.

Вчені зазначають, що в проектно-комунікативному навчанні встановлюється **інтерактивний тип** відносин, оснований на полілозі, що складається з ряду діалогів. Діалогізація виступає у вимірах: педагог – студент (студенти), студент – інформація, студент – культура. Інтерактивний характер як проектних, так і комунікативних технологій виражається в спільній направленості на вирішення проблем, коли партнери по спілкуванню діють як рівноправні суб'єкти діалогічного простору з домінуючою направленістю на особистість партнера. В діалогічній ситуації учасників проектно-комунікативної діяльності відбувається співвіднесення нового досвіду з минулим, прийняття нових істин, осягнення самого себе через ціннісне судження партнерів, реалізація внутрішньої програми суб'єктів в процесі навчального співробітництва.

Продуктивний характер проектних і комунікативних технологій розглядається вченими як «тип творчої пізнавальної діяльності, що забезпечує самовизначення і саморозвиток особистості за рахунок реалізації і розвитку її

внутрішнього креативного потенціалу, що слугує умовою саморозвитку учня в навчальному і соціокультурному середовищі, умовою його соціальної мобільності і стійкості, і в подальшому – «роботи на випередження» соціальної ситуації» [7, с. 24].

Соціально-особистісний характер проектних технологій проявляється в тому, що вони передбачають включення в соціальний контекст, життєво важливий для учня, пов'язаний із створенням певного діяльнісного продукту, що забезпечує самостійний творчий характер навчально-пізнавальної діяльності. Соціально-особистісний характер комунікативних технологій обумовлений перш за все соціальною природою мови як соціокультурного явища і як об'єкту оволодіння.

Соціально-орієнтований характер проектно-комунікативної навчальної діяльності в області іноземної і рідної мови проявляється, з одного боку, в тому, що оволодіння мовою завжди підпорядковується певним задачам його функціонального використання в реальній соціально-культурній діяльності як інструмента її пізнання і соціальної взаємодії. З іншого боку, в умовах мовної освіти реальна дійсність як об'єкт освоєння представлена як прагматичним, так і загальноосвітніми компонентами вивчення мови і культури, які направлені на одночасний і взаємопов'язаний комунікативний і соціокультурний розвиток учня як культуромовної особистості.

Специфіка проектно-комунікативної діяльності полягає в тому, що вона по своїй суті **направлена на створення особистісного навчального продукту**, під яким в нашому дослідженні розуміється створення учнем в ході осмислення пізнавальної реальності, особистісного нового для нього змісту. І.Л. Бім вважає, що «проект, його матеріальний продукт зазвичай завершує якусь ступінь навчання (велику чи малу), надаючи їй завершеності і, створюючи, певну видиму грань, якої учню обов'язково потрібно досягти, перш ніж іти далі. Це допомагає учням набути вмінь самоконтролю і самооцінки, за допомогою яких вони аналізують успішність своєї діяльності в навчанні, спираючись на кінцевий продукт проекту».

Метою застосування проектних технологій є вирішення певної проблемної задачі, що носить форму матеріального інформаційного продукту або набутих особистих способів пізнавальної діяльності. Здобування знань у даному випадку підпорядковано вирішенню певної проблеми, пошуку нового, тому отримані теоретичні знання реконструюються, узагальнюються в конкретну інформацію, необхідну для вирішення пошукової, творчої та дослідницької діяльності.

В силу свого комунікативного і культуровідповідного характеру «набутим» продуктом комунікативної діяльності є: знання і мовні засоби, включаючи лінгвокультурознавчі і соціокультурні, способи оперування мовними засобами (мовні навички), способи комунікативної діяльності (комунікативні вміння), досвід використання комунікативної діяльності в різних функціях. Духовним освітнім продуктом є особистісний, культуровідповідний розвиток учня як культуромовної особистості, як суб'єкта навчальної діяльності, як соціально активної особистості.

Особистісний навчальний продукт в області вивчення мови і культури визначається особистісними потребами у використанні мови в різних сферах соціально-культурної діяльності. Виходячи з аналізу потреб користувача мови, покладеного в основу сучасних стандартів мовної освіти, ці потреби можна розділити на :

- комунікативні в ситуаціях міжкультурного спілкування;
- потреби використання мови як засобу соціально-культурної діяльності широкого функціонального спектру – навчальної, ділової, професійної, самоосвітньої, ігрової, творчої та ін..

Продуктами навчальної діяльності в даному випадку можна вважати відповідні *комунікативні вміння* і досвід використання мови, що вивчається в ситуаціях міжкультурного спілкування, а також презентацію цього досвіду в матеріальних продуктах мовної діяльності засобами *проектувальних вмінь*.

Творчий (дослідницький) характер проявляється з одного боку в тому, що проектна і комунікативна діяльність завжди пов'язана з вирішенням певної

проблеми, пошуком найбільш ефективного способу вирішення навчально-пізнавальної задачі, творчими знахідками учнів, а з іншого – накопичення особистого досвіду і формування особистого стилю навчально-пізнавальної діяльності, в саморозвитку, самотворчості учня. Творчий компонент як проектних, так і комунікативних технологій реалізується через інтегративний міждисциплінарний характер, включаючи таким чином вивчення мови в процес пізнання загальної картини світу, оволодіння загальною методологією навчально-пізнавальної діяльності і в цілому – в процес глобального розвитку особистості. Крім того, творчий характер досліджуваних технологій може виражатися в певній свободі вибору змісту мовного спілкування, тобто змістових аспектів мовної продукції і рецепції учня.

Порівняння отриманих результатів проведеного контент-аналізу досліджуваних понять «проектна технологія» і «комунікативна технологія» дозволяє нам визначити проектно-комунікативну технологію як інтерактивну, соціально-орієнтовану педагогічну технологію, що дозволяє спроектувати процес навчальної взаємодії як модель процесу спілкування і передбачає об'єктивний контроль якості досягнення поставлених дидактичних цілей при вирішенні практично значимої проблеми, що завершується реальним практичним результатом. *Перспективи подальших досліджень* пов'язуються нами зі з'ясуванням моделі професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя-філолога до застосування проектно-комунікативних технологій.

Література

1. Бордовский Г.А., Извозчиков В.А. Новые технологии обучения: вопросы терминологии. // Педагогика 1993. - № 5. – С. 12-15.
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Науковий редактор видання доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
3. Калініна, Л.В., Самойлюкевич, І.В. Професійна підготовка майбутнього вчителя іноземних мов у контексті європейський вимог // Вісник

Житомирського державного університету імені І. Франка, 2004. – Вип. 19. – С. 129-199.

4. Современные направления в методике обучения иностранным языкам: учебное пособие/ Под ред. Е.И. Пассова, Е.С. Кузнецовой. – Воронеж: НОУ «Интерглингва», 2002. – 40 с.

5. Костомаров В.Г., Митрофанова О.Д. Методическое руководство для преподавателей русского языка иностранцам. – М., 1976, 159 с.

6. Полат Е.С. Метод проектов на уроках иностранного языка // Иностранные языки в школе. – 2000. – №2 – С. 3-10.

7. Коряковцева Н.Д. Теория обучения иностранным языкам. Продуктивные образовательные технологии. – М., 2010. – 192 с.

Dupliichuk O.

Project communicative technology as a constituent of professional pedagogical training of prospective teachers philologists.

The article deals with the necessity of category analysis of investigated concept "project communicative technology". A special attention is given to the correlation between project technology and communicative technology and their generalities. On the basis of content-analysis the author defines a term "project communicative technology" summarizing approaches of scientists to define the notion under consideration.

Keywords: project technology, communicative technology, project communicative technology, professional training, professional pedagogical training, prospective teachers philologists.

Відомості про автора

Дуплійчук Ольга Миколаївна – аспірант Житомирського державного університету імені Івана Франка. Наукові інтереси зосереджені навколо професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів-філологів до застосування проектно-комунікативних технологій.

Стаття надійшла до редакції 21.12.2012

Прийнято до друку 25.01.2013